

تحوالات علوم جنایی و آموزش و تحقیقات جرم‌شناسی در فرانسه*

نوشتهٔ پروفسور ژان - ایو لاسال
ترجمهٔ دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی

امروز مایل هستم برای شما - دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه شهیدبهشتی - راجع به علوم جنایی، تحولات شعبه‌های آن (الف) و نیز آموزش و تحقیقات جرم‌شناسی در فرانسه (ب) صحبت کنم.

الف: تحولات علوم جنایی

همانگونه که می‌دانید تا ربع آخر سده نوزدهم میلادی - یعنی حدود یکصد و بیست سال پیش - رفتار و عمل مجرمانه در دانشکده‌های حقوق صرفاً از زاویه هنجاری و دستوری (نورماتیو) و در چارچوب قوانین و مقررات موضوعه مورد مطالعه و تحقیق قرار می‌گرفته است. بدین سان، علوم جنایی مدتها جنبه حقوقی داشته است. پیدایش رشته‌های مختلف علوم

* متن حاضر، مکتوب سخنرانی پروفسور لاسال (Jean - yves LASSALLE) - استاد و مدیر مؤسسه علوم کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه اکس - مارس - فرانسه است که روز دوشنبه ۲۸ آبان ۱۳۷۹ در دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی ایراد گردید. این متن را آقای شروین کاکوان - کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی - از نوار پیاده کرده است که نگارنده این سطور آن را همراه با تحقیقاتی، بازنگری، تکمیل، تنظیم و ویرایش نموده است.

انسانی و به ویژه تولد جرم‌شناسی که با انتشار اثر دکتر سزار لومبروزو در سال ۱۸۷۶ تحت عنوان «انسان بزه‌کار» نمود خارجی پیدا کرد، این امکان را به وجود آورد که عمل مجرمانه انسان به‌عنوان یک «واقعۀ اجتماعی» خارج از مقررات حقوقی، در کانون مطالعات جرم‌شناسان نیز واقع شود. بدین ترتیب به علوم جنایی حقوقی^۱ (علوم کیفری) شعبه جدیدی که می‌توان آن را «علوم جنایی تجربی»^۲ یا به عبارتی دیگر «علوم جرم‌شناختی»^۳ نامید افزوده شد.

علوم جنایی حقوقی یا حقوق جزا در شعبه‌های مختلف آن همواره به نوعی وجود داشته‌است، زیرا جرم با پیدایش انسان‌های اجتماعی و به گواهی قانون (کُد) حمورابی و قانون هیتی‌ها (حیتها) به نوبه خود همواره مُخل نظم جوامع بوده‌است. اما علوم جنایی تجربی که جرم را به طور ملموس و به عنوان یک واقعیت انسانی - اجتماعی بررسی می‌کند در واقع حاصل پیشرفت علم و دانش بشر است. ناگفته پیداست که بین این دو شعبه علوم جنایی تفاوت‌هایی به چشم می‌خورد، به عنوان مثال، در علوم جنایی حقوقی مفاهیم خاصی چون جرم و مسؤولیت کیفری مطرح می‌شود حال آن‌که مفاهیمی مانند بزه‌کاری و فرایند جنایی در علوم جنایی تجربی به کار برده می‌شود؛^۴ علوم جنایی حقوقی و علوم جنایی تجربی هر یک به نوبه خود به شعباتی تقسیم می‌شوند.

1. Legal criminal science / sciences criminelles Juridiques.

2. Experimental criminal science / sciences criminelles expérimentales.

3. Criminological science / sciences criminologiques.

۴. برای اطلاعات بیشتر در مورد مقایسه این دو شعبه از علوم جنایی رک. نجفی ابرندآبادی (ع.ج) جرم‌شناس: صاحب یک تخصص علمی یا صاحب یک کار حرفه‌ای؟ مجله کانون وکلا، شماره ۷ - ۶، ۱۳۷۱-۷۲، ص ۴۱۶-۴۱۷ (م).

۱- علوم جنایی حقوقی دارای دو شعبه اساسی (اصلی) و تکمیلی است. شعبه یا شاخه اساسی یا بنیادی این علوم که معمولاً در دوسال نخست دانشکده‌های حقوق تدریس می‌شود خود شامل رشته‌های حقوق جزای عمومی (نظریه عمومی حقوق جزا، مسؤولیت کیفری، جرم و مجازات)، آیین دادرسی کیفری و سازمان و تشکیلات قضایی، حقوق جزای اختصاصی (طبقه‌بندی جرایم، تحلیل عناصر تشکیل دهنده جرایم و مجازات‌های مربوط) و حقوق زندانها (نظام‌های ناظر بر اجرای محکومیت‌های کیفری) می‌گردد. این رشته‌ها در واقع هسته اصلی حقوق جزا را تشکیل می‌دهد.

اما در کنار شعبه اساسی باید به رشته‌های مطالعاتی اشاره کرد که در چارچوب شعبه تکمیلی علوم جنایی حقوقی قرار می‌گیرند و در عین حال در مطالعات کیفری دارای اهمیت هستند: ابتدا باید به حقوق جزای خاص (فنی) اشاره کرد که پیدایش آن با گسترش فن آوری و اختراعات جدید و ورود دستاوردهای آن در زندگی اجتماعی مصادف است، مانند حقوق جزای رسانه‌ها (جرایم مطبوعاتی، مجازات‌ها و آیین دادرسی خاص آن)، حقوق جزای رایانه، حقوق جزای ورزش، حقوق جزای پزشکی، این رشته‌های فنی از حقوق جزا عموماً دارای قوانین و مقررات ماهوی و شکلی خاص خود هستند که معمولاً خارج از قانون (کُد) مجازات عمومی و قانون آیین دادرسی کیفری پیش‌بینی می‌شود؛ با توجه به جهانی شدن جرم و تعقیب کیفری آن از یک سو، و فعالیت‌های سازمان ملل متحد و سازمان‌های بین‌الدولی منطقه‌ای در زمینه مبارزه با بزهکاری از سوی دیگر، شاهد گسترش حقوق جزای بین‌الملل و حقوق جزای منطقه‌ای (مانند حقوق

جزای اروپا^۵ در سطح قاره اروپا) هستیم که شامل حقوق جزای اتحادیه اروپا (متشکل از پانزده کشور) و حقوق جزای شورای اروپا (متشکل از ۴۱ کشور) می‌شود. تدریس این دو رشته - به ویژه حقوق اروپا در دانشکده‌های حقوق فرانسه بیش از پیش اهمیت پیدا می‌کند؛ تاریخ حقوق کیفری که موضوع آن، مطالعه چگونگی شکل‌گیری و تکوین نظام کیفری و تحولات آن در عصرها و مکان‌های مختلف است، و سرانجام حقوق کیفری تطبیقی که به مقایسه نظام‌های کیفری مختلف به منظور بررسی وجوه اشتراک، وجوه افتراق و نقاط خلاء یا سکوت بین آنها می‌پردازد و در واقع در صدد نزدیک کردن، اقتباس و بهره‌برداری متقابل این نظام‌ها از یکدیگر است از رشته‌های مطالعاتی متعلق به شعبه تکمیلی علوم جنایی حقوقی محسوب می‌شود. آموزش این رشته‌های مطالعاتی تکمیلی در سال آخر دوره کارشناسی و دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا مورد توجه قرار می‌گیرد.

جرم، همان‌طور که در مقدمه گفته شد، به عنوان یک واقعه اجتماعی ملموس نیز مورد مشاهده و بررسی واقع می‌شود که از این منظر موضوع علوم جنایی تجربی قرار می‌گیرد.

۲- علوم جنایی تجربی عمل مجرمانه را به عنوان یک واقعیت انسانی - اجتماعی، آن‌طور که ارتکاب یافته‌است از زاویه‌های مختلف مطالعه

۵. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص رک. دلماس - مارتی (می ری)، به دنبال حقوق جزای مشترک اروپایی، ترجمه ع.ح. نجفی ابرندآبادی، مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، شماره ۲۱، سال ۱۳۷۶، ص ۱۸۱ و بعد؛ پرادل (ژان)، به دنبال اصول راهبردی مشترک آیین‌های دادرسی کیفری مختلف اروپایی، ترجمه م. خزانی، مجله حقوقی، شماره ۲۱ سال ۱۳۷۶، ص ۷۳ و بعد (م).

می‌نماید. دو شعبه (شاخه) اصلی، محتوای این علوم را تشکیل می‌دهد: علوم «نشان دهنده» و اثبات کننده^۶ که در واقع رشته‌های مختلف علوم جرم‌یابی را در بر می‌گیرد، در مقام کشف و تشخیص جرم، تشخیص و شناسایی مجرم، نحوه ارتکاب جرم، ... هستند، تحولات این علوم سبب شده‌است تا قاضی بتواند با استفاده از دلایل علمی و دلایل کارشناسانه در زمینه احراز مجرمیت و اثبات جرم اقدام کند. گلوله شناسی، سم شناسی، انگشت‌نگاری، پزشکی قانونی، ... از جمله رشته‌های علوم اثبات کننده هستند.

علوم تحلیلی - تفسیری، بعد از ارتکاب جرم و به منظور بررسی ماهیت و علل آن مورد استفاده قرار می‌گیرد: ابتدا باید به جرم‌شناسی اشاره کرد که خود دارای دو شاخه نظری (تئوری) و کاربردی (عملی) است؛ جرم‌شناسی همچون پزشکی، جزو علوم مرکب محسوب می‌شود. جرم‌شناسی نظری در واقع شامل مجموعه شناخت‌ها و یافته‌ها درباره جرم است که نظریه‌های غالب را برای تحلیل بزهکاری تشکیل می‌دهد. جرم‌شناسی نظری خود به دو شاخه عمومی و اختصاصی تقسیم شده است. جرم‌شناسی عمومی خود شامل خرد و کلان است. «جرم‌شناسی خرد» به جنبه‌های فردی جرم، همچون علل زیستی، روانی و اجتماعی می‌پردازد که مثلاً در مطالعات آقای دکتر لومبروزو مورد توجه واقع شد؛ جرم‌شناسی کلان جنبه‌های جمعی و عوامل کلان جرم مثل تأثیر نوع رژیم سیاسی مردم سالار، استبدادی ... یا نوع رژیم اقتصادی (اقتصاد آزاد یا اقتصاد ارشادی) یا

شرایط اقلیمی - جوئی - یک کشور و سرزمین را در مطالعات و تحقیقات خود در مورد علت شناسی جنایی و تحولات بزهکاری بررسی می‌نماید.^۷

جرم شناسی اختصاصی، همچون حقوق جزای اختصاصی، تحلیل جرم‌شناسانه جرایم مثل سرقت و انواع آن، کلاهبرداری و اعتیاد را در قلمرو مطالعاتی خود وارد می‌کند و مثلاً خصوصیات جرم شناختی قتل‌های شهوانی - احساسی و قتل‌های فایده‌مند یا مبتنی بر رابطه بین قاتل و مقتول را مورد توجه تحقیقاتی قرار می‌دهد و ضمن بررسی علل، خصوصیات جرم‌شناختی و کیفیت ارتکاب هریک، راه کارهای مناسب را برای پیشگیری توصیه می‌نماید.

مجموعه نظریه‌ها، یافته‌ها و شناخت‌های جرم‌شناسی نظری جنبه کاربردی نیز دارد. بدین ترتیب می‌توان به جرم‌شناسی بالینی^۸ اشاره کرد که موضوع آن بررسی فرد مجرم به منظور پی‌بردن به نوع خطرناکی یا نوع حالت خطرناک او و ارایه درمان یا برنامه اصلاحی مناسب در جهت پیشگیری از تکرار جرم است. از این منظر زندان نوعی «درمانگاه جرم» محسوب می‌شود؛ جرم‌شناسی پیشگیرانه^۹ - شاخه دوم جرم‌شناسی کاربردی - در واقع کاربرد یافته‌های جرم‌شناختی به منظور پیشگیری از بزهکاری و

۷. برای اطلاعات بیشتر در این مورد رک. گسن (رمون)، جرم‌شناسی نظری، ترجمه م. کی‌نیا، انتشارات مجد، ۱۳۷۴ (م).

۸. Clinical criminology در مورد جرم‌شناسی بالینی رک. نجفی‌ابرنده‌آبادی (ع.ح) و هاشم‌یگی (ح)، دانشنامه جرم‌شناسی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۷.

9. Preventive Criminology.

جرایم اولیه است که از روش‌هایی خارج از نظام کیفری و به‌طور کلی شیوه‌های غیر کیفری استفاده می‌نماید.^{۱۰}

مهمترین انواع پیشگیری در جرم‌شناسی پیشگیرانه عبارتند از پیشگیری اجتماعی^{۱۱} و پیشگیری وضعی^{۱۲} و سرانجام جرم‌شناسی انتقادی یا به قول پروفیسور گسن جرم‌شناسی حقوقی^{۱۳}، مشتمل بر مطالعه انتقادی از نهادها و تأسیسات حقوقی کیفری و پیشنهاد راه‌حل‌های اصلاحی و راه کارهای جایگزین برای آنها است، یعنی مقابله نهادهایی چون تعلیق، آزادی مشروط، پروبایسیون ...، با یافته‌های جرم‌شناختی به منظور سنجش اعتبار و ارزش آنها در عمل. همان‌طور که پروفیسور گسن می‌نویسد، در جرم‌شناسی حقوقی در واقع «... قضاوت و ارزیابی علمی و فن‌آورانه از تأسیسات کیفری» مورد توجه است. مثلاً قرار بازداشت احتیاطی در آیین دادرسی کیفری فرانسه سال‌هاست که به موجب مطالعات و تحقیقات میدانی معمول در جرم‌شناسی حقوقی قویاً زیر سؤال رفته و بنابراین موارد و مدت آن در قانون محدود شده‌است.

۱۰. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص و انواع پیشگیری رک. نجفی ابرندآبادی (ع.ح)، «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۶-۲۵ سال ۱۳۷۸، ص ۱۲۹ و بعد.

۱۱. Social Prevention در مورد پیشگیری اجتماعی رک. نجفی ابرندآبادی (ع.ح)، «بزهکاری، احساس ناامنی و کنترل»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۲۲، سال ۱۳۷۶، ص ۴۳ و بعد.

۱۲. Situational Prevention. در مورد پیشگیری وضعی رک. گسن (رمون) «روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری»، ترجمه ع.ح. نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۰ - ۱۹ سال ۱۳۷۶، ص ۶۰۵ و بعد؛ رُزن بام، لوری سیو، دیویس، «پیشگیری وضعی از جرم»، ترجمه رضا پرویزی، مجله حقوقی - قضایی دادگستری، شماره ۳۲، سال ۱۳۷۹، ص ۱۴۷ و بعد.

13. Legal criminology.

کیفرشناسی، یعنی مطالعه تجربی مجازات‌ها و تعریف مناسب‌ترین کیفر یا رژیم اجرایی حبس، با توجه به انواع جرایم و مجرمان، رعایت همه‌جانبه اصل تناسب جرم و مجازات و نیز جامعه‌شناسی کیفری که شامل مطالعه جامعه‌شناختی مراجع قضایی، پلیسی، قوانین کیفری، مجازات‌ها و فرایند کیفری و بازنمایی اجتماعی و تصور مردمی از آنها می‌شود نیز از جمله رشته‌های وابسته به علوم تحلیلی است که از درون جرم‌شناسی بوجود آمده‌است. به عنوان نمونه، چگونگی و کیفیت استفاده دادستان‌های شهرستان از اختیار تعقیب کیفری براساس اصل مفید و مناسب بودن آن در فرانسه در چارچوب این رشته مطالعاتی مطالعه می‌شود.^{۱۴}

در چارچوب علوم جنایی باید دو رشته مطالعاتی دیگر یعنی فلسفه کیفری^{۱۵} و سیاست جنایی^{۱۶} را نیز به علوم جنایی حقوقی و علوم جنایی تجربی افزود که در نمودار پیوست مقاله آمده‌است.

ب: آموزش و تحقیقات جرم‌شناسی در فرانسه

در فرانسه، جرم‌شناسی و رشته‌های وابسته در دانشکده‌های حقوق ارایه و آموزش داده می‌شود، حال آن‌که در مونترال (کیک - کانادا) جرم‌شناسی در یک گروه مستقل وابسته به دانشکده علوم اجتماعی از مقطع کاردانی تا دکترا بوسیله استادانی که متخصص علوم جنایی تجربی هستند

۱۴. گفتنی است که جامعه‌شناسی جنایی به مطالعه علل جامعه‌شناختی، اجتماعی و محیطی بزهکاری می‌پردازد. درخصوص جامعه‌شناسی جنایی و جامعه‌شناسی کیفری رک. گسن (رمون)، مقدمه ای به جرم‌شناسی، ترجمه م. کی‌نیا، ناشر: مترجم، سال ۱۳۷۰ (م).

۱۵. در مورد فلسفه کیفری رک. نجفی ابرندآبادی (ع.ح)، دانشنامه جرم‌شناسی.

۱۶. در مورد سیاست جنایی رک. لازرژ (کریستین)، سیاست جنایی، ترجمه ع.ح. نجفی ابرندآبادی، انتشارات یلدا، ۱۳۷۵.

تدریس می‌شود. بدین ترتیب آموزش و تحقیقات جرم‌شناسی در فرانسه عمدتاً به عهده استادان حقوق کیفری است که بنا به علاقه شخصی در این زمینه مطالعاتی داشته‌اند. به عنوان نمونه پروفیسور گسن، در واقع استاد حقوق جزا و آیین دادرسی کیفری است، لیکن در این اواخر تحقیقات و مطالعات خود را بر جنبه‌های مختلف جرم‌شناسی متمرکز نمود و حاصل آن نگارش کتاب مفصلی تحت عنوان «جرم‌شناسی» است که در انتشارات دالوز (پاریس) در سال ۱۹۸۸ به چاپ رسید و چاپ چهارم آن با اضافات زیادی در سال ۱۹۹۸ منتشر شد.^{۱۷}

۱- آموزش جرم‌شناسی

در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه اکس - مارسی ۳، جرم‌شناسی در قالب ۳۶ ساعت به عنوان یک درس اختیاری در سال چهارم دوره کارشناسی حقوق ارائه می‌شود؛ اما در مقطع بالاتر، دو کارشناسی ارشد مستقل با هدف‌های متفاوتی وجود دارد که بخشی از مواد درسی آن مربوط به علوم جنایی تجربی است.

۱-۱- «دیپلم مطالعات عمیق علوم کیفری و علوم جرم‌شناختی»^{۱۸} که مدت آن یک سال تحصیلی است و مرکب از سه گروه درس است که هریک در طول سال به مدت بیست ساعت تدریس می‌شود. کلاس‌های

۱۷. گفتنی است که چاپ نخست این کتاب در سه جلد توسط شادروان دکتر مهدی کی‌نیا با عناوین زیر به فارسی برگردانده و منتشر شده است:
(مقدمه‌ای بر جرم‌شناسی، جرم‌شناسی کاربردی و جرم‌شناسی نظری)

18. Diplôme d'Etudes Approfondies de Sciences pénales et Sciences criminologiques.

گروه اول و گروه دوم جنبه نظری دارد، و حال آن که گروه سوم جنبه سمینار و کار عملی به خود می‌گیرد. درس‌های گروه نخست شامل حقوق جزای عمومی، آیین دادرسی کیفری و حقوق جزای اختصاصی است؛ گروه دوم که جنبه جرم‌شناختی دارد مشتمل است بر جرم‌شناسی، کیفرشناسی و شناخت پدیده کودک دوستی («بچه بازی شناسی» Pédologie). مواد درسی گروه سوم که جنبه سمینار دارد و در چارچوب آن تهیه یک گزارش تحقیقاتی برای دانشجو اجباری است عبارت است از حقوق جزای بین‌الملل، حقوق جزای معاملات بازرگانی (Droit pénal des affaires)، جامعه‌شناسی کیفری و روان پزشکی جنایی. بدیهی است سرفصل‌ها و موضوعاتی که در قالب مواد درسی دو دوره کارشناسی ارشد ارائه می‌شود به عهده استاد گذاشته شده است و هر ساله به اقتضای تحولات مسایل کیفری، جرم‌شناختی و جامعه‌شناختی در فرانسه باید نو شود و به اطلاع مدیر گروه نیز برسد تا بین مطالب درس‌های مختلف هماهنگی موضوعی برقرار گردد.

دیپلم مطالعات عمیق علوم کیفری و علوم جرم‌شناختی که بیشتر با هدف آشنا کردن دانشجویان با نظریه‌ها، قوانین و مقررات، رویه قضایی و آموزه‌های مطرح در دو شاخه علوم جنایی پیش‌بینی و تنظیم شده است، نوعی آماده‌سازی آنان برای مرحله نگارش پایان‌نامه (تز) دکتری^{۱۹} و در نهایت امر آموزش و استادی دانشکده‌های حقوق و امر پژوهش و پژوهشگری در مؤسسات حقوقی - جرم‌شناسی است، حال آن که

۱۹. توضیح این‌که پس از طی موفقیت‌آمیز دوره کارشناسی ارشد، دانشجوی علاقمند می‌تواند مستقیماً - یعنی بدون گذراندن مواد درسی خاص - موضوع پایان‌نامه دکتری خود را صرفاً با نظر استاد راهنما انتخاب نماید.

جهت گیری غالب در دیپلم مطالعات عالی تخصصی مبارزه علیه بزهکاری و کژمداری‌ها^{۲۰} جنبه کاربردی و عملی رشته‌های مطالعاتی مختلف علوم جنایی است. این دوره کارشناسی ارشد ویژه مسؤلان و کارکنان پلیس، ژاندارمری، شهرداری، دستگاه قضایی، دستگاه امنیتی، پزشکی قانونی و جوانانی که مایل هستند بلافاصله وارد این قبیل مشاغل اجرایی شوند پیش‌بینی و تنظیم شده‌است. به همین جهت مدرسان بعضی از درس‌های ارایه شده، خود از صاحب منصبان مشاغل پلیسی، قضایی، ژاندارمری، ... هستند تا زمینه‌ای برای انتقال تجربه آنان به دانشجویان نیز باشد.

۲-۱- در چارچوب دیپلم مطالعات عالی تخصصی مبارزه با بزهکاری و کژمداری‌ها که مدت آن یک سال تحصیلی است، علاوه بر درس روش‌شناسی (متدلوژی)، سایر مواد درسی در دو گروه ارایه می‌شود که ساعات تدریس آنها بین دو تا بیست ساعت متغیر است.

گروه اول تحت عنوان «سیاست شهر و جرم‌شناسی» شامل نه ماده درسی است: سیاست فرانسه در زمینه شهر و شهرسازی، اقدام‌های معمول در چارچوب سیاست فرانسه در زمینه شهر (از جمله اقدام‌های پیشگیرنده)، آمایش فضای شهری و ساختمان‌ها در پیشگیری از بزهکاری (طراحی محیطی)^{۲۱} تدابیر پیشگیری وضعی، کارکنان (پرستل) و وسایل حفاظت خصوصی مؤسسات نگهبانی، مؤسسات حمل پول و اسناد اعتباری، نظارت

20. Diplôme d'Etudes Supérieures Spécialisées de Lutte contre la Délinquance et les Déviances.

21. Environnemental design.

بر اماکن و خانه‌ها از راه دور، بزهکاری اقتصادی و مالی، رفتار و برخورد اصلاحی در قبال انحرافات - کژمداری، (مثل مصرف و اعتیاد به مواد مخدر، اعتیاد به الکل - می بارگی، خودکشی، اعتیاد به دخانیات)، روان‌شناسی جنایی، روان پزشکی جنایی و پزشکی قانونی.

گروه دوم تحت عنوان «نهادهای و آیین دادرسی کیفری» مشتمل بر ده ماده درسی است که از نظر میزان ساعات آموزش یکسان نیست: تشکیلات (سازمان) و طرز کار پلیس، تشکیلات و طرز کار ژاندارمری، پلیس علمی، سازمان و طرز کار تحقیقات مقدماتی، سازمان و طرز کار دادرها، سازمان و طرز کار دادگاههای مختلف، ضمانت اجرای کیفری و چگونگی اجرای آنها، آیین دادرسی کیفری (شامل آیین دادرسی تطبیقی با توجه به کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر، جرم سازمان یافته در دادرها و دادگاه، تدابیر حمایتی از بزهکاران نوجوان و در معرض خطر بزهکاری و نحوه اعمال آنها و بالاخره انجمن‌های امداد رسانی (به بزه‌دیدگان، معتادان، می‌باره‌ها، ...)

۳-۱- افزون بر دانشکده‌های حقوق و دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد، جرم‌شناسی و رشته‌های مطالعاتی مرتبط در نه مؤسسه جرم‌شناسی موجود در فرانسه نیز به طور تخصصی تدریس می‌شود که دانشجویان علاقمند حتی از رشته‌های روان‌شناسی، علوم انتظامی، جامعه‌شناسی، پزشکی، فلسفه نیز می‌توانند تحت شرایطی دوره دو ساله «دیپلم (مدرک) کیفری و جرم‌شناسی» را بگذرانند که شامل مواد درسی و

کارآموزی در دادگستری، کانون وکلا، پلیس، ژاندارمری، پزشکی قانونی و ... می‌شود. مواد درسی این دوره عبارت است از حقوق کیفری عمومی، آیین دادرسی کیفری، درآمدی به جرم‌شناسی نظری، پزشکی روان،^{۲۲} بزهکاری صغار، حقوق کیفری اختصاصی، علوم جرم‌یابی، پزشکی قانونی، جامعه‌شناسی کیفری، کیفرشناسی، جرم‌شناسی اختصاصی، جرم‌شناسی کاربردی یا حقوق جزای معاملات بازرگانی. ساعات اختصاص داده شده به آموزش این مواد بین شانزده تا سی و دو ساعت متغیر است. در بعضی مؤسسات جرم‌شناسی برای اخذ دیپلم (مدرک) جرم‌شناسی تهیه یک پایان‌نامه و دفاع از آن ضروری است. در واقع این دوره برای دارندگان کارشناسی حقوق، روان‌شناسی یا دانشجویان این رشته‌ها جنبه تکمیلی و تخصصی دارد. مؤسسات جرم‌شناسی، دوره‌های بازآموزی یا دوره‌های آموزشی تکمیلی برای افسران پلیس، ژاندارمری، زندان بانان، مددکاران اجتماعی، کارشناسان شهرسازی ... نیز برگزار می‌کنند.

۲- تحقیقات جرم‌شناسی

و اما در مورد تحقیقات باید گفت که به‌طور کلی پژوهش‌های جرم‌شناختی از نوع میدانی در فرانسه از جایگاه و اهمیت شایسته و بالایی برخوردار نیست. عمده یافته‌ها و نظریه‌هایی که در قالب جرم‌شناسی، جامعه‌شناسی جنایی، روان‌شناسی جنایی، ... در فرانسه آموزش داده می‌شود حاصل تحقیقات وسیع میدانی و انتشارات منظم نتایج آنها در مونترال، مرکز ایالت کبک (کانادا) است که به لحاظ فرانسوی بودن زبان آنها برای

22. Médecine mentale.

دانشجویان و استادان فرانسوی قابل استفاده مستقیم است؛ توضیح این که در دانشگاه مونترال، مدرسه عالی جرم‌شناسی و در کنار آن مرکز بین‌المللی جرم‌شناسی تطبیقی وجود دارد. به‌طور کلی پژوهش‌های میدانی و کاربردی در زمینه جرم‌شناسی در کشورهای آمریکای شمالی - به لحاظ بودجه‌ای که نهادهای دولتی یا مؤسسات خصوصی اختصاص می‌دهند - از اهمیت و در عین حال توجه ویژه‌ای برخوردار است و در هر حال جنبه کاربردی آن با اهمیت است.

